

Fotografia — un limbaj al epocii moderne

GRAZIELLA BOBULESCU

VICTOR DUȚĂ

Trăim înconjurați de imagini. Oriunde mergem și oriunde ne îndreptăm privirea, ochiul omenesc percepe imagini. Lumea este un univers de imagini. Când, în urmă cu 150 de ani, fizicianul francez Nicéphore Niépce fotografia, nimeni nu-și închipuia că, într-un timp istoricește scurt, această descoperire avea să cuprindă toate domeniile activității umane. Astăzi, se poate spune metaforic, că „universul pare făcut să înceapă într-un pliant cu fotografii”.

Născută după ce lumea a învățat să scrie și să citească, fotografia a devenit unul dintre cele mai prețioase instrumente de lucru, un mod distinct de a conserva gândirea umană, o lume creată de om înglobând întreaga spiritualitate, un mod de a dialoga în prezent și în viitor între autor și semenii săi, un obiect de artă și o marfă, un destin legat inseparabil de cel al omului. Se deschide o fereastră spre o epocă istorică în care omul simplu joacă un rol din ce în ce mai important. Încă din cea mai fragedă copilărie, așa cum spune filozoful antic Aristotel, „toți oamenii au de la natură dorința de a cunoaște”. Și ei descoperă lumea prin imagini din cele mai diverse: vizuale, auditive, olfactive, gustative, tactile etc. În acest infinit de imagini, cele vizuale ocupă cel mai important loc.

Civilizația actuală se află la impactul a trei galaxii: Gutenberg, Marconi și Wiener, tiparul, electronica și informatica se completează reciproc oferind „pământului”, la sfârșitul secolului al XX-lea, un imens flux de mijloace de comunicare. În acest univers al mass media, imaginea ocupă un loc din ce în ce mai important. Ea are o valoare de informare mai precisă decât cuvântul și din această cauză ea capătă prioritate în comunicare. În acest context, „a vedea” o fotografie este un lucru la fel de simplu ca și a citi o carte, a privi un chip omenesc, a admira un peisaj sau a te emoționa în fața unei lucrări de artă. Simplitatea limbajului, modul firesc și direct de abordare a subiectului, cât și posibilitatea de a păstra realitatea întemnițată într-o imagine fixată pe un suport material a determinat progresul extraordinar al fotografiei, succesul și priza sa uriașă la mase. Alături de fotbal, de presă, de cinematograful și de televiziune, se poate spune astăzi că fotografia are cea mai mare căutare printre locuitorii Terrei. „Este bine să se repete că fotografia deschide un imens domeniu al vizualului”, spunea Aaron Scharf, iar W. Eugene Smith completează: „Fotografia este un puternic mijloc de expresie. Bine folosită ea devine o mare forță de binefacere și înțelegere, folosită greșit, ea poate stârni incendii periculoase”. O întregă lume a fost cunoscută prin fotografie.

Descoperirea lui Niépce a pus la dispoziția umanității nu numai un limbaj nou de comunicare, ci și o formă de cunoaștere distinctă și foarte precisă a realității. „... Indiferent dacă fotografia este sau nu artă, ea este un

mijloc de comunicare de sine stătător — egal, dar totuși diferit de pictură sau literatură — și, ca oricare altă formă de comunicare, este supusă propriilor sale legi și limite”, arată în lucrarea „Fotografalul creator” Andreas Feininger.

Fiind la îndemina tuturor, fotografia capătă întrebuințare cotidiană. În timp, ea a devenit unealtă absolut necesară în presă, în activitatea editorială, în publicitate, în teatru, i s-a făcut loc în sălile de muzeu, căpătând valoare de artă, apare pe mari panouri în târguri și expoziții, este folosită în cercetarea științifică, în tehnica militară, în explorarea cosmosului etc.

Fotografalul immortalizând imagini pe pelicula fotosensibilă explorează, descoperă, selectează, dezvăluie, informează și interpretează un întreg univers. Se poate spune, fără teamă de a greși, că descoperirea fotografiei a accentuat expansiunea vizualului proprie cunoașterii aplicate, a participat activ la explozia informațională creată de revoluția tehnico-științifică contemporană.

Ochiul fotografalului „vede”, iar aparatul transmite mecanic pe peliculă viziunea sa despre un anume subiect. Limbaj special al „văzului”, după cum l-a definit plastic John Szarkowski, directorul Secției de fotografie de la Muzeul de artă modernă din New York, structurează această creație tehnică a secolului trecut ca o clasică cronică a realității nemijlocite.

Fiind mai mult decît o simplă formă de diverstiment sau un banal instrument de lucru, fotografia este un important mijloc de expresie personală, pentru amatori și profesioniști deopotrivă. Fiecare om are în tehnica fotografiei un limbaj la îndemînă care poate înregistra și păstra cu fidelitate reacțiile lui față de lumea înconjurătoare. Prieten nedespărțit al omului, ea păstrează imagini dragi din viața lui. Micul album cu amintiri în alb-negru sau în color prezintă, într-o emoționantă dimensiune vizuală, o filă ruptă din viață, care dincolo de elementele tipic convenționale se adresează inimii. O fotografie de familie nu este doar o simplă amintire, ci și o formă specifică de comunicare cu cei dragi, dar și cu tine însuși. Este formidabil cît țin oamenii la „amintiri” și fotografia reușește să păstreze nealterate imagini alese din existența lor. Atunci cînd fotografalul este profesionist, el, în afara mijloacelor tehnice de care dispune, alege căi specifice pentru a-și realiza creația.

În scopuri practice, întregul complex al fotografiei poate fi împărțit în trei categorii principale: a. fotografia utilitară; b. fotografia documentară; c. fotografia artistică.

Gradul de obiectivitate, reproducerea cît mai apropiată de perfecțiune determină utilitatea fotografiei. În acest caz, fotografia se execută cu sisteme automate, este foarte precisă tehnic, imaginația creatoare apare mai curînd ca un handicap, decît ca un avantaj pentru executant. Fotografii tipic utilizate sînt cele realizate din aer pentru alcătuirea de hărți și pentru cadastru, microfotografii de cărți, ziare, acte și documente, fotocopii, radiografii pentru industrie și pentru medicină, fotografii necesare reclamei, propagandei comerciale, cercetării științifice de la arheologie la cosmos.

Din cele de mai sus rezultă clar că fotografia utilitară joacă un rol de auxiliar în diverse profesii, în afaceri sau în știință. Executanții fotografiei utilizate nu sînt în general fotografi profesioniști, ci personal al forțelor aeriene, tehnicieni, oameni de știință, cercetători, ingineri, care folosesc acest limbaj pentru a-și completa informațiile scrise. Pentru ei fotografia este un mijloc de documentare, a cărui valoare este direct proporțională cu precizia, clari-

tatea și obiectivitatea sa. Scopul realizării fotografiei este scris practic și nu creator artistic.

După dicționarul Webster fotografia documentară înseamnă „Înregistrarea într-o formă artistică, prezentarea faptică și autorizată a unui eveniment sau a unui fenomen cultural”. Esența unor astfel de lucrări se poate rezuma într-o sinteză plastică: faptic și artistic despre cultură. Atunci când fotograful începe să lucreze cu aparatul său de luat vederi, el nu utilizează doar diferite cunoștințe fizico-chimice sau apelează la legile după care funcționează vederea umană, ci interpretează lumea care-l înconjoară, lasă imaginația să lucreze, căutând forma plastică cea mai eficientă pentru a realiza fotografia-document cerută. În limbajul folosit pentru a se executa fotografii tipice documentare se cere pentru a elimina caracterul politic al evenimentelor, cât și tendința de repetare a unor imagini, căutarea unor forme artistice atractive, mereu noi, care să exprime evenimentul și totodată abordarea subiectivă să nu se depărteze de realitate.

Exemple tipice de fotografie documentară sînt cele politice și informative, de tipul fotoreportajelor publicate de reviste ca: „Life”, „Look”, „Collier's”, „Picture Post”, „Coronet”, „National Geographic” etc., iar în țara noastră „Ilustrațiunea română”, „Realitatea ilustrată”, „Ziarul științelor și călătoriilor” ș.a.

Trebuie arătat că numeroase fotografii informative și politice, ca și majoritatea instantaneelor făcute de amatori, care prezintă subiectele într-o formă, care nu este nici imaginativă și n-au nici valoare artistică, nu sînt decît forme slabe de fotografii documentative. „Dacă ar fi să se facă o paralelă între limbajul pictural și limbajul vorbit, fotografii documentariști ar putea fi comparați cu ziaristi, iar fotografii artiști cu scriitorii și poeți”, face o deparțare sugestivă Andreias Feininger.

Dacă fotografia documentară are un caracter descriptiv, fiind legată de fapte și evenimente specifice, fotografia artistică are un limbaj simbolic, ea comunică o stare de spirit, un simțămînt, o idee. Astăzi, la sfîrșitul secolului XX, fotografia a căpătat un prestigios statut de artă, ea reușind să fie, așa cum o definește Edward Steichen, „un vehicul pentru expresia aferentă a realității și o forță dinamică pentru întruchiparea ideilor”. Înregistrînd realitatea înconjurătoare, fotografia exprimă, prin limbajul specific, profundul sentiment de angajare și responsabilități față de omenire al artistului cetățean.

Prin tinerețea sa, intrată ultima în familia artelor, fotografia își ocupă un prestigios loc datorită diversității de forme, expresivității și bogăției ei de idei. Un aparat de fotografiat este desigur un instrument mecanic, o unealtă de lucru, dar tot așa este și pensula pictorului, dalta sculptorului, pana miniaturistului, stiloul sau mașina de scris ale poetului.

Arta este graiul sufletului, iar artistul exprimă, în forme specifice, idei din viață, cuprinzînd pe viu realitatea. Spărgînd vechile canoane, fotografia și-a făcut loc în marile muzee ale lumii, sau chiar au apărut muzee destinate ei special. Ca artă, fotografia oferă milioane de oameni posibilitatea de a se instrui, de a se cultiva estetic, de a se forma ca oameni intelectuali.

Cu o forță magică, ea a apropiat arta de știință, le-a făcut să coexiste într-o lume dezlănțuită în căutarea noului. Participînd direct la expresiunea vizualului, fotografia este un limbaj al epocii moderne. „Omul este măsura

tuturor lucrurilor” spunea Protagoras, iar fotografia este un limbaj pe măsura lui. „Ochiul și urechile sînt martori mincinoși cînd oamenii au suflele de barbieri”, concluzionează Heraclit, filozoful antic.

Mintea creatoare a fotografului artist conține ideea, alege cu migală subiectul, selectează cu atenție forma de exprimare tehnică și plastică și execută apoi opere. Ea trebuie să întrunească următoarele calități: forța emoțională, putere de selecție, calități grafice și, fără îndoială, o idee, un conținut. Simplitatea tratării subiectului, forța emoțională, mesajul, tehnica de exprimare, toate exprimă o idee, într-un limbaj vizual, privitorului.

Nu degeaba marele pictor Vincent Van Gogh scria: „Tot nu pot găsi o mai bună definiție pentru cuvîntul artă decît aceasta: Natură, realitate, adevăr, însă cu o semnificație, o concepție, un caracter pe care artistul îl relevă în ea și căruia el îi dă putere de expresie; pe care îl descurcă, îl eliberează și îl lămurește”.

Definiția lui Van Gogh se potrivește și artei fotografice. Ca o concluzie care se desprinde din cele de mai sus, fotografia este un limbaj al epocii moderne, un izvor nesecat de materie primă pentru cercetare științifică, pentru tehnică, pentru presă, reclamă, modă și pentru cele mai diverse preocupări ale omului. Ca artă, ea trebuie să-și ocupe locul convenit și în țara noastră. Nu este permis ca astăzi, la sfîrșitul secolului celei mai revoluționare epoci artistice și tehnico-științifice, arta fotografică să se afle într-o stare de ignorare, aproape totală. În nici un muzeu din România nu există cel puțin o sală în care să se expună permanent fotografii artistice indigene. Fotografia artistică din România trebuie să-și ocupe locul meritat atît la Muzeul de artă al României, cît și la alte muzee de artă din țară. Lucrările de artă fotografică ale lui Szathmary, Aurel Mihailopol, Gheorghe Comănescu, Aurel Iancu, Gabriela Cocora, Clara Spitzer, Corneliu Mocanu, Radu Braun, Gheorghe Epuran, Dan Bădescu, Mircea Faria, Napoleon Frandin, Elena Ghera, Dumitru F. Dumitru, Ioan Oprea, Ion Petcu, Vasile Moldovan, Sandu Mendrea, Ion Mihăică, Ion Miclea, George Șerban, Puiu Florescu, Gh. Vintilă ș.a. o merită cu prisosință.

Fotografia, îndeosebi cea documentară și cea utilitară, dar chiar și cea artistică constituie, totodată, un valoros document de arhivă. Fototeca Direcției Generale a Arhivelor Statului, colecțiile de fotografii ale filialelor sale, folosirea pe larg a acestor documente de către cercetători, dovedesc pe deplin acest lucru. Se înțelege astfel de la sine importanța din ce în ce mai mare pe care o va dobîndi în viitor fotografia ca document de arhivă.